

ОДЕСЬКИЙ МОДЕРН. ЗАЛИШКИ МИНУЛОЇ РОСКОШІ

Акопова А.О., асистент кафедри основ архітектури та ДАС
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Тел.: +380638945320

Анотація. В статті розглянуто та проаналізовано декілька прикладів будівель зі архітектури старої Одеси, котрі належать до стилю модерн. Ці, іноді похмурі будівлі, – данина епохи, коли людина вважала себе як ніколи могутньою. Разом з тим модерн – це останній стиль класичної архітектури. До нього будинки замислювались як твори мистецтва, після – як інженерні споруди. Балансуючи між цими сторонами, зодчі того часу створили десятки неповторних шедеврів.

Ключові слова: одеський модерн, стилі модерну, архітектурні рішення.

Резюме. В статье рассмотрены и проанализированы несколько примеров зданий старой Одессы, принадлежащих к стилю модерн. Эти, иногда мрачные здания - это дань уважения эпохе, когда человек считал себя более могущественным, чем когда-либо. В то же время модернизм является последним криком классической архитектуры. В то время о домах думали как о произведении искусства, после - как о инженерных сооружениях. Балансируя между этими сторонами, архитекторы создавали десятки уникальных шедевров.

Постановка проблеми: З кожним роком архітектура ХХ століття стає все менше і менше, а саме модерн. Виникає нова архітектура, нова побудова на місці старого фонду.

Мета статті: Розглянути найвидовніші приклади модерну Одеси 1900–1920 рр та порівняти їх з яскравими прикладами архітектури Європи тих часів.

Задачі роботи: зберегти і показати майбутнім архітекторам те, що залишилося від архітектури ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. В історії архітектури ХІХ століття можна вважати епохою застою. В містах будувалися тисячі прекрасних будівель, але концептуально архітектура перебувала в полоні традицій того часу. Матеріали і технології будівництва істотно не змінювалися протягом сотень років, а досягнення попередніх епох уявлялися неперевершеними. Нова архітектура змогла з'явитися тільки завдяки новому стилю та способу життя, який несе за собою інший образ думок і ідеологію [1].

Першим світовим пілотним проектом нового стилю, згодом названого «модернізм», став «Кришталевий палац», збудований для Всесвітньої виставки 1851 в Лондоні, архітектор Пакстон (рис.1). Ця інженерна конструкція з чавуну і скла в 12 разів перевершувала за площею собор Святого Петра у Римі. Принципово новим був ефект відкритого простору і вільно проникаючого світла [2].

Частіше за все нові прийоми будівництва впроваджувалися в технологічних сферах життєдіяльності – на транспортних майданчиках (мости, вокзали), виробництві (величезні цехи нових заводів) і в торгівлі (виставкові павільйони).

В одеське зодчество модерн прийшов в 1892 році. Першою спорудою стилю стало підприємство – чаєфасовна фабрика на розі Троїцької і Канатної (рис.2). Фасад будинку має ряд характерних для стилю рис: великі віконні отвори, використання мозаїчних панно і рослинного орнаменту при мінімумі декорі (рис.3, 4). Аскетична архітектура будівлі, пофарбованої в темно-зелений колір, різко дисонує з навколишньою забудовою.

Але про справжню моду на модерн можна говорити лише з 1901–1903 років, коли розпочався черговий будівельний бум. Серед небагатьох зразків того часу можна виділити

прибуткові будинки Луцького на Маразліївській, 2 (рис.5) і Вуфгардт, на Кузнечній, 54 (рис.6).

При створенні будинку Вуфгардт (арх. Яків Пономаренко, Владислав Домбровський, (1903) на розі Кузнечної та Успенської зодчі звернулися до традицій образотворчого мистецтва Стародавнього Єгипту. Кутова частина будинку акцентована потужними пілонами (вежами-опорами), що підтримують дах, між якими вміщений характерний барельєф із зображенням змій і сонця (рис.7). Вхід в торговий зал на першому поверсі прикрашає рослинний орнамент. Вертикальний розподіл будівлі досягається завдяки виступаючим секціям, також увінчаним пілонами.

Після цього наступний етап у розвитку одеського модерну припав на 1909–1916 роки, коли він перетворився в стиль з безліччю підвидів. З авангардного стилю, послідовники якого прагнуть до незвичності, модерн став форматом житлової забудови середнього класу, що не передбачало акценту на художню цінність. Головні зміни відбуваються в цей час всередині будинку, а не зовні. Галерейна система розташування квартир тепер не використовується зовсім – на зміну їй прийшла вдосконалена секція. Сходові клітини зменшуються у розмірах, все частіше застосовуються гвинтові сходи. В елітних будинках встановлюються ліфти, наприклад, таких як будинок Асвадурова на розі Пушкінської (рис.8) і Троїцької та будинок Новікова – на розі Дерibasівської та Рішельєвської. Планування квартир поступово стає типовим, наближаючись до «ідеалу» того часу. Обов'язковою приналежністю стають лоджії, комори, ванна і туалет [5].

Рис. 1. Кришталевий палац до пожежі.
Лондон, 1851

Рис. 2. Чаєфасовна фабрика
на розі Троїцької і Канатної

Рис. 3. Елемент рослинного орнаменту

Рис. 4. Елемент мозаїчного панно

Рис. 5. Прибутковий дім Луцького

Рис. 6. Прибутковий дім Вуфгардт

Рис. 7. Барельєф дому Вуфгардт

Рис. 8. Будинок Асвадунова

Знайомство з європейськими школами модерну виникло до життя кілька потужних напрямків, кожен з яких залишив великий слід в одеській архітектурі. Перш за все, це раціональний модерн, модернізований ренесанс, неоампір і неоготика.

Найбільш повно в нашому місті представлений раціональний (строгий) модерн. Це можна пояснити традиційним впливом віденської архітектурної школи на місцеву архітектурну еліту. У раціональному модерні елементи декору зводяться до мінімуму за кількістю і помітністю, але в той же час зберігає концептуальне значення. Наприклад, в будинку на вулиці Єкатерининської, 35 (рис.9), спорудженому Феліксом Паппе в співавторстві з Леонідом Чернігівом в 1912 році, поруч з вікнами верхнього поверху викладена яскрава зелена плитка. При все тому ж скупому декорі будівля здається більш витонченою, завдяки розташованим на першому поверсі торговим павільйонам братів Тарнополь.

Інша особливість раціонального модерну – це акцент на вертикальних побудовах як в декорі, так і в об'ємних рішеннях. Приклад цього – прибутковий будинок Маргуліс у Сабанському провулку, 1, збудований в 1912 році за проектом того ж Паппе (рис.10). Прикрашають будинок барельєфи, які не виділені кольором і слабо виступають, так що здалеку виникає видимість гладкої бетонної поверхні, дах будинку абсолютно плоский.

Неоампір виглядає менш авангардно, зате більш витончено завдяки використанню традиційних елементів античної архітектури – колон, пілястр, арок. Прибутковий будинок Рудь на Кузнечній, 42, збудований за проектом Фелікса Кюнера в 1913 році, примітний чіткістю і гармонійністю вертикального і горизонтального поділу простору. Елементи декору чітко прив'язані до вікон і різні для кожного поверху. Верхній поверх над парадними входами прикрашений невибагливими напівколонами, які немовби підтримують сильно виступаючий карниз.

Рис. 9. Будинок на вулиці Єкатерининській, 35

Рис. 10. Будинок Маргуліс

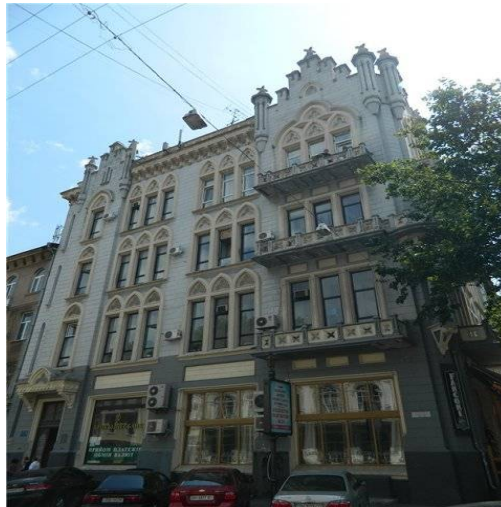

Рис. 11. Будинок Григор'євої на Ланжеронівській, 15

Висновок. Одеський модерн мав величезний вплив на архітектурний вигляд міста. Протягом 1900–1916 років було побудовано 20% нині існуючих будівель в історичній частині Одеси, а також багато прибудованих флігелів і надбудованих поверхів, відмінних за стилістикою від стилю попереднього періоду. Як правило, архітектура будинків модерну дуже стримана, лаконічна і сувора, що посилюється сірим або зеленим забарвленням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириченко Е.И. Модерн. К вопросу об истоках и типологии / Е.И. Кириченко // Советское искусствознание : сб. ст. – М., 1979 – С. 249–283.
 2. Барановский Г. В. Архитектурная энциклопедия 2-й половины XIX в., 1902–1908. – Т. I–V.
 3. Вся Одесса. – Одесса, 1914. – 846 с.
 4. Тимофеенко В. И. Одесса: Архит.-ист. очерк. – К.: Будівельник, 1985. – 159 с.
- Архітектура Одеси [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://archodessa.com>